

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА СТОРІНКАХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЖУРНАЛІВ

Літченко О.Д.

Київський університет імені Бориса Грінченка

В статті розглянуто значення трудового виховання для дітей дошкільного віку та рівень відображення цього питання на сторінках педагогічних журналів. Підраховано кількість публікацій з трудового виховання за останні 15 років. Проаналізовано публікації за 5 років у журналах «Дошкільне виховання» «Палітра педагога», «Вихователь методист дошкільного закладу». З'ясовано рух інноваційних напрямів трудового виховання дітей дошкільного віку та виявлено, що питання праці дітей дошкільного віку не охоплюють всі компоненти трудового виховання (самообслуговування, господарсько-побутова, праця в природі, художня праця).

Ключові слова: дошкільна освіта, педагогічна преса, трудове виховання, економічне виховання, кулінарія.

Постановка проблеми. Трудове виховання – важливий компонент виховання дітей дошкільного віку. Науковці зазначають, що праця як вид діяльності незамінна для розвитку дитини. На думку психологів необхідність в трудовій діяльності викликана природною пізнавальною активністю та прагненням дитини до самостійності (Д. Ельконін, С. Рубінштейн, О. Запорожець, І. Карабаєва, Ю. Приходько). Праця сприяє розвитку усіх психічних процесів, є засобом особистісного розвитку дитини та пов'язана з фізичним, моральним, розумовим та естетичним вихованням. В трудовій діяльності розвиваються вміння, навички дій, формуються ціннісні орієнтації, моральні якості (працелюбність, самостійність, охайність, впевненість, наполегливість), естетичні еталони та смаки. Все життя людини пов'язане з трудовою діяльністю, тому важливо щоб у дітей були закладені основи знань про працю, сформовані елементарні уміння (самообслуговування, господарсько-побутова, ручна праця) та позитивне ставлення до праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій науковців засвідчує низький рівень уваги до питання трудового виховання дітей дошкільного віку протягом останніх двадцяти років. Діагностика обізнаності дітей з професіями батьків, представлена Г. Беленькою, дозволяє зазначити про недостатній рівень знань дітей та про негативне відношення дітей до необхідності працювати в майбутньому. Відзначається негативне відношення батьків до трудового виховання дітей [2]. М. Машовець, досліджуючи місце трудового виховання сім'ї, зауважує, що це питання недооцінене з боку дорослих та досить часто невірною витлумачується. Варто згадати, що нагальною проблемою актуальною для всіх дошкільних закладів є те, що батьки приводять у садок дітей, які мають проблем з самообслуговуванням та відсутністю елементарних культурно-гігієнічних навичок [7]. По суті трьохрічні діти не просто потребують допомоги, а абсолютно безпорадні без дорослого, що зводить навчально-виховну роботу в дитячому садку до навчання дітей самостійності (одягатися, їсти, виконання елементарних культурно-гігієнічних навичок).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином, суперечності між наявністю значної бази напрацювань в теорії

та методиці трудового виховання дітей дошкільного віку та відсутністю результатів в практиці, надмірна акцентуація на окремі компоненти дошкільної освіти створюють негативний вплив на формування майбутнього покоління:

– тенденціями заміщення змісту та форм трудової діяльності дітей дошкільного віку в нормативно-правових документах дошкільної освіти іншими видами та формами роботи із відповідним змістовим наповненням;

– високим розвивальним та виховним потенціалом дитячої праці, що сприяє формуванню особистісних якостей дошкільників та відсутністю відповідного змістово-методичного забезпечення, яке б відповідало потребам сьогодення;

– існуючими сучасними технологіями поширення досвіду та здобутків дошкільної освіти в педагогічній пресі та відсутністю оригінальних досягнень в організації трудової діяльності дітей дошкільного віку;

– загальними тенденціями згасання інтересу до певної проблематики через сплеск уваги до інших напрямків освіти, які не виправдано підвищують пріоритетність певних видів діяльності.

Не зважаючи на багаторічний досвід та значну кількість досліджень різних аспектів трудового виховання, що безперечно доводять його необхідність і користь, цьому питанню приділяють мало уваги. Пов'язуємо це з зміною пріоритетів соціального замовлення, надмірним намаганням допомогти дітям накопичити знання (інтелектуальний розвиток) розвинути фізичні здібності (захоплення різними видами спорту, гімнастика, футбол, єдиноборства), що витісняє значну кількість корисних занять з ритму життя дітей, подекуди створюючи велику кількість занять, що не відповідають їх віку та потребам. З іншого боку завдання трудового виховання регламентовані державними документами, Законом України «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти, програмами, проте як свідчать дослідження діти мають низький рівень обізнаності з змістом, основними операціями, засобами трудової діяльності дорослих, слабкою мотивацією до господарсько-побутової та інших видів праці.

Основним індикатором розвитку наукової думки є педагогічна преса. На сторінках журналів порушуються найактуальніші питання, що турбують педагогічну спільноту, тому вона є сво-

ерідним показником результативності педагогічної діяльності. Тому аналіз педагогічних видань, що висвітлювали питання дошкільної освіти є важливим джерелом виявлення проблеми трудового виховання.

Мета статті – проаналізувати журнали за останні 5 років, щодо реалізації завдань трудового виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна методика трудового виховання дітей дошкільного віку ґрунтується на науково-методичних засадах, розроблених протягом ХХ століття. Науковці засвідчують, що педагогічна преса завжди відіграла важливу роль у поширенні ідей дошкільної освіти та вважають, що преса є складовою педагогічної науки (А. Пугач, С. Лобода, Є. Хриков, Л. Лохвицька, Н. Хміль).

На сучасному етапі розвитку освіти трудове виховання розглядається як цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності. На думку науковців у процесі трудової діяльності формується загальне позитивне ставлення до навколишньої дійсності; тому варто формувати культуру праці з дитинства. Згідно з основними положеннями теорії та практики, трудове виховання є складовою всебічного розвитку дитини, важливим компонентом морального виховання, засобом формування позитивних рис характеру таких як: самостійність, відповідальність, організованість, колективізм, цілеспрямованість та ін. Дитяча праця має ряд особливостей: 1) не створює ні матеріальних ні культурних цінностей (за винятком праці в природі, праці коли діти вирощують квіти, овочі та ручної створюють іграшки з паперу, глини); 2) результати праці мають розвивальний та виховний характер; 3) праця тісно зв'язана з грою – відтворюючи трудові дії дорослих, діти вносять елементи гри і навпаки.

Ідеї, цілі та завдання освіти відображають соціальні потреби суспільства на кожному історичному етапі. Змінюється затребуваність базових якостей, проте незмінним залишається необхідність праці в житті людини, не лише заради забезпечення власних матеріальних потреб, але і заради персонального розвитку та вдосконалення. В Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається про необхідність формувати у дітей «...якісного виконання трудових доручень... готовність брати участь у суспільно значущій діяльності спільно з дорослими та іншими дітьми, отримує задоволення від колективної праці» [1, с. 16].

Сучасні програми виховання навчання та розвитку пропонують матеріали спрямовані на підтримку дітей у всі етапи життя. Зокрема програма «Оберіг» (2014), починаючи з пренатального періоду до початку дошкільного віку, зосереджує увагу на виховання самостійності дитини, налагодження стосунків у спільній діяльності з дорослим, формування основ рукоділля (аплікація, ліплення, конструювання з різних видів матеріалів), що безумовно є першоосновою для розвитку майбутньої трудової діяльності. «Впевнений старт» (2012) програма для дітей старшого дошкільного віку, подаючи освітні завдання в розділі «Трудова діяльність» широко охоплює та деталізує зміст роботи з кожного напрямку

трудового виховання. Для програми характерне інтегрування з іншими видами діяльності та сферами життя дитини. Акцент здійснюється на моральне виховання, формування позитивних рис характеру, як у власній так і колективній діяльності. Результатом роботи за програмою є формування трудових навичок, системи елементарних знань про професії та трудові дії, розвиток власної культури праці. У програмі «Українське дошкільля» (2011), пропонується здійснювати трудове виховання, починаючи з третього року життя, чітко конкретизувавши освітні завдання з цього напрямку у підрозділ програми «Трудова діяльність», результатом якого є набуття компетентності в освітньому середовищі дитячого садка. В програмах «Дитина» (2015), «Дитина в дошкільні роки» (2015), «Я у Світі» (2014) не має чітко виділеного напрямку роботи з трудового виховання, його завдання розміщені з інших підрозділах програми. Зокрема в комплексній освітній програмі від 2 до 7 «Дитина» (2015) та методичних рекомендаціях конкретизується завдання трудового виховання. В програмі розділ «Дитина в соціумі» розкриває роботу по ознайомленню дітей трудовою діяльністю дорослих, соціальними об'єктами пов'язаними з працею, значна увага приділяється економічному вихованню, акцентується увага на моральну складову трудового виховання. В розділі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» розміщені завдання і зміст роботи з конструювання, що є частиною ручної (художньої) праці. Завдання самообслуговування охоплені в розділі «Збереження та зміцнення здоров'я дітей» [3].

Всі програми визначають трудове виховання, як необхідний компонент дошкільного виховання. Проте, на практиці діти показують низький рівень обізнаності з трудовою діяльністю людей та слабку мотивацію до власної діяльності.

Аналіз найпопулярніших науково-методичних журналів «Дошкільне виховання», «Палітра педагога», «Вихователь-методист дошкільного закладу» (розглянуто з 2012 року) дозволяють зазначити, що останнє десятиріччя не проводяться прикладні дослідження з цієї проблеми, питання рідко висвітлюється у періодичних виданнях [6]. За останні 15 років рубрика «Трудове виховання» або «Праця» періодично з'являлась у вищезазначених журналах, проте вони не постійні. Як бачимо з таблиці 1. протягом року про трудове виховання дітей дошкільного віку опубліковано одна-три статті, або ж матеріали відсутні повністю. Незначна кількість публікацій висвітлюється досвід або теоретичний аспект виховання самообслуговування, господарсько-побутової праці, праці в природі. Окремо виділяємо публікації присвячені, художній творчості (рукоділля) дітей дошкільного віку. Конструктивна діяльність дітей з різними видами матеріалів найбільше приваблює увагу педагогів, такий вид публікацій частіше зустрічаються в журналах та висвітлює різні техніки художньої творчості в роботі з дітьми.

Всього кілька статей порушують питання трудового виховання на науковому рівні, подають дані діагностичних зрізів знань про працю та трудових умінь дітей дошкільного віку (Г. Беленька, М. Машовець). Питання організації трудового виховання зустрічаємо у публікаціях

**Кількість публікацій з трудового виховання дітей дошкільного віку
в фахових журналах за останні 15 років**

Рік	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Журнал «Дошкільне виховання» та його додаток «Палітра Педагога»	3	3	3	3	3	–	4	1	1	–	1	3	9	1	2
Вихователь- методист											1	–	–	2	2

пов'язаних з оновленням державних стандартів дошкільної освіти України та розробкою супутніх програм та інструкцій (О. Низьковська, О. Долинна). Незначна кількість практиків висвітлили свій досвід на сторінках журналів.

Зокрема у публікаціях Г. Григоренко, Р. Жадан, І. Гармаш, Г. Зюкіної, Т. Михайліченко, Е. Клавдієвої працю розглянуто, як підґрунтя економічного виховання дітей дошкільного. Автори діляться досвідом формування у дітей знань про взаємозв'язок праці та економічного середовища життя людей, дають поради стосовно організації роботи з цього напрямку. О. Прокудіна та Н. Сеченова, Ж. Славникова, О. Кравченко подають проект економічного виховання для дітей старшого дошкільного віку та їх батьків.

Кілька останніх років знаходимо публікації, що висловлюються занепокоєння відсутністю трудового виховання серед компонентів дошкільної освіти на сторінках періодичних видань (Г. Беленька, М. Машовець, О. Низьковська, О. Долинна).

В 2014 році вийшов тематичний журнал «Палітра педагога» № 4 присвячений трудовому вихованню та його складовим компонентам. Журнал містить публікації теоретичного та практичного характеру. Г. Беленька звернула увагу на значення праці у розвитку особистості дитини її моральних якостей, серед яких самостійність. Подала покроковий алгоритм формування самостійності в трудовій діяльності. І. Ліщенко розкрила особливості компонентів трудового виховання (самообслуговування, господарсько-побутова, праця в природі, художня праця (рукоділля) та подала методичні рекомендації щодо ефективної роботи в цьому напрямі. Особливо цінним вважаємо публікацію О. Топчій «Праця розвиває всебічно», яка пропонує семінар для підвищення рівня компетентності вихователів в організації трудової діяльності дітей дошкільного віку. В номері вміщені матеріали по плануванню, конспекти занять та проектів роботи з дітьми та батьками (В. Волкова, А. Майданюк, А. Коваленко, Н. Приймаченко, Л. Пащенко, Т. Солосич, Д. Орел).

За 2015 рік в журналі «Вихователь методист дошкільного закладу» знаходимо дві цікаві публікації. Г. Беленька розгортає аналітичний матеріал стосовно місця трудового виховання в зарубіжній системі виховання та дає методичні рекомендації формування комунікативних умінь у дітей дошкільного віку під час трудової діяльності. Доводить, що комунікативні уміння є складовою загальної культури особистості яка формується в різних видах діяльності. Зауважує, що праця є незамінним видом діяльності для дітей в дошкільному дитинстві та наголошує на ролі дорослих в його організації [2]. М. Машовець у

статті «Дитяча праця в сім'ї: за чи проти?» вивчила об'єктивні та суб'єктивні причини, що відштовхують трудове виховання в умовах сім'ї. З'ясувалось, що батьки здебільшого не знають як організувати дитячу трудову діяльність, надто багато очікувань покладають на результат дитячої роботи, а це часто стає причиною формування негативного досвіду трудового виховання у дітей та батьків. Тому бажаючи допомогти дорослим, автор розглянула особливості організації різних видів трудової діяльності вдома та виходу межі залучення дітей до різних видів домашніх справ. Цінним на нашу думку є розглянуті побутові ситуації та приклади цікавих для дітей варіантів вирішення ситуацій, які можуть використати батьки та інші дорослі в родині.

Цікаво, що в останні роки на сторінках журналів виокремився з доведеної ще один напрямок трудової діяльності – кулінарія. Цей напрямок не є новим, оскільки в дошкільних закладах з 60-х років на заняттях з дітьми виготовляли салати, ліпили з тіста жайворонків, вареник та ін., але інновації в цьому напрямі викликали цікавість з боку педагогів і безперечно дітей. Зокрема поширеними стали кулінарні майстер-класи в закладах харчування, де навчають дітей готувати піцу, струдлі, цукерки та інше. В № 6 журналу «Дошкільне виховання» за 2016 рік у статті «Маленькі кулінари в дитсадку і вдома» С. Яценко, А. Якубович та О. Потапова поділились досвідом проведення кулінарних занять з дітьми. Детально проаналізувавши розвивальні та навчальні можливості такого виду роботи, розробили рекомендації, щодо організації освітнього середовища і змісту роботи на занятті в садку та вдома з батьками. Також подано конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку «Кулінарні змагання «Майстер-шеф» [8].

Висновки і пропозиції. Не потребує додаткової аргументації необхідність та значення праці в житті людини, доведеним є розвивальний та навчальний потенціал трудового виховання для дітей дошкільного віку. Проте аналіз статей за останні 15 років у журналах «Дошкільне виховання» «Палітра педагога», «Вихователь методист дошкільного закладу» та дослідження змісту публікацій за 5 років дозволяє зазначити, що питання трудового виховання не висвітлюються в достатній кількості. Певний рух ідей в цьому напрямі спостерігається за рахунок розвитку економічного виховання, кулінарії для дітей, які торкаються завдань трудового виховання. Проте маємо зробити висновки, що не всі компоненти розглядаються на належному рівні (самообслуговування, господарсько-побутова, праця в природі, художня праця). Розвивальні можливості праці набагато ширші, тому варто більше звертати уваги на трудове виховання дітей дошкільного

віку, а саме моральний аспект праці, важливість рис особистості (самостійність, відповідальність, трудової діяльності для виховання позитивних працелюбність та ін.).

Список літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: схвал. рішенням колегії М-ва освіти і науки, молоді та спорту України 04.05.2012 р. № 5/2-2 // Інформ. зб. та коментарі М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 13/15. – С. 43–64.
2. Беленька Г. В. Формуємо комунікативні навички в праці / Г. В. Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 3. – С. 42–49.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
4. Дитина-педагог: сучасний погляд. Психолого-педагогічні та соціальні аспекти сучасної дошкільної та початкової освіти / О. П. Амацьєва, Г. В. Беленька, Н. В. Гавриш, В. В. Докучаєва, В. В. Желанова. – Луганськ: Видавництво ДЗ «Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка», 2010. – 491 с.
5. Долинна О., Низьковська О. Праця – ефективний засіб формування предметно-практичної компетенції дошкільників / О. Долинна, О. Низьковська / Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. – № 12. – С. 16–27.
6. Літченко О. Д. Педагогічна преса дошкільного спрямування 50–80-х років ХХ століття Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя) за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – № 4. – С. 254–258.
7. Машовець М. А. Дитяча праця в сім'ї: за чи проти / М. А. Машовець // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2015. – № 3. – С. 50–55.
8. Яценко С. Маленькі кулінари в дитсадку і вдома / С. Яценко, А. Якубович, О. Потапова // Дошкільне виховання. – 2016. – № 6. – С. 18–21.

Литиченко Е.Д.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ТРУДОВОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА СТРАНИЦАХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЖУРНАЛОВ

Аннотация

В статье рассмотрено значение трудового воспитания для детей дошкольного возраста и уровень отражения этого вопроса на страницах педагогических журналов. Подсчитано количество публикаций по трудовому воспитанию за последние 15 лет. Проанализировано публикации за 5 лет в журналах «Дошкольное воспитание» «Палитра педагога», «Воспитатель методист дошкольного учреждения». Выяснено движение инновационных направлений трудового воспитания детей дошкольного возраста и выявлено, что вопросы труда детей дошкольного возраста не охватывают все компоненты трудового воспитания (самообслуживание, хозяйственно-бытовой, труд в природе, художественный труд).

Ключевые слова: дошкольное образование, педагогическая пресса, трудовое воспитание, экономическое воспитание, кулинария.

Litichenko O.D.

Kyiv Boris Grinchenko University

EDUCATION THROUGH WORK OF PRESCHOOL CHILDREN IN PEDAGOGICAL PRESS

Summary

The article discusses the importance of education through work for preschool children and the level of reflection of this issue in the pages of educational journals. Count the number of publications on labor education for the past 15 years. Analyzed publications in 5 years in the magazine Doshkilne Vykhovannya, Palitra pedahoha, Vykhovatel metodyst doshkilnoho zakladu. It was found the movement of innovative directions of education through work of preschool children and found that children of preschool age labor issues do not cover all components of labor education.

Keywords: pedagogical press, education through work, preschool education, economic education, cooking.